

A. Jucewicz, *Specyfika moralności chrześcijańskiej w świetle nauczania Jana Pawła II*, Referat Misyjny Seminarium Duchownego Księży Werbistów, Pieniężno 2004, ss. 235.

Ks. Antoni Jucewicz to znakomity teolog moralista, zajmujący stanowisko adiunkta Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego i wicerektora Misyjnego Seminarium Księży Werbistów w Pieniężnie. Jego główne kierunki badań to problematyka związana ze specyfiką moralności chrześcijańskiej i zagadnienia z zakresu antropologii teologicznej, jak również zagadnienia z zakresu teologii małżeństwa i rodziny. Efektem tych zainteresowań jest interesująca praca *Specyfika moralności chrześcijańskiej w świetle nauczania Jana Pawła II*. Książka ta, będąca zarazem rozprawą doktorską, jest cennym wkładem w dyskusję nad istotą moralności chrześcijańskiej, jaką zapoczątkował Sobór Watykański II, a także odpowiedzią na postulat posoborowej odnowy, zalecającej weryfikację refleksji nad istotą, źródłami i charakterystycznymi cechami moralności wierzących w Chrystusa. Myśliciele, którzy szczegółowo zajęli się tą kwestią jak choćby Josef Ziegler, Josef Fuchs, Franz Böckle, czy w Polsce Helmut Juros podkreślali konieczność ponownego prześledzenia specyfiki moralności chrześcijańskiej, wyróżniając te cechy, które decydują o jej szczególności, pamiętając, że moralność chrześcijańska jest moralnością rodzajowo i wewnętrznie odrębnie ukonstytuowaną. Chrześcijanin bowiem winien posiadać swój własny, właściwy sobie system etyczny, który nie powinien być synkretycznym zlepkiem różnych elementów zapożyczonych z rozmaitych koncepcji etycznych czy religii. Moralisci wskazywali więc na wiele różnych cech, które decydują o unikalności i odrębności moralności chrześcijańskiej, choćby na: teonomiczny charakter uzasadnień norm etycznych, ścisłe powiązanie z antropologią wypracowaną na gruncie metafizyki i Pisma Świętego, osadzenie etyki chrześcijańskiej na miłości nadprzyrodzonej, która porządkuje inne wartości, nadając im właściwe miejsce i dynamizm, czy też nadanie moralności chrześcijańskiej wyraźnego rysu chrystocentrycznego i jej realizacji poprzez działanie Ducha Świętego. Te lub inne cechy wyróżnione jako specyficzne dla moralności chrześcijańskiej w zaproponowanych refleksjach teologicznomoralnych współczesnych myślicieli, nie zamknęły jednak koniecznej dysputy filozoficzno-teologicznej wokół *proprium* moralności chrześcijańskiej. Dobrze więc, że zagadnieniu temu postanowił przyjrzeć się ks. A. Jucewicz, analizując tę, jakże doniosłą kwestię, w świetle ponad dwudziestoletniego nauczania Jana Pawła II, i choć, jak podkreśla Autor, papież nigdzie tą problematyką nie zajął się wprost, to jako Głowa Kościoła,

z konieczności poruszył szereg aspektów tego zagadnienia, które układają się w jedną doktrynalną całość.

Ks. Jucewicz za cel książki przyjął sformułowanie odpowiedzi na pytanie: co w świetle całości nauczania Jana Pawła II wyróżnia moralność chrześcijańską od innych moralności pozachrześcijańskich, co jest jej specyfiką, charakterystycznym i niepowtarzalnym znamieniem, co stanowi jej właściwość? Sądzę, że odpowiedź na tak postawione pytanie z pewnością zainteresuje moralistów, teologów i etyków, badaczy nauczania Jana Pawła II, duszpasterzy i tych wszystkich, którzy starają się swe życie uczynić dojrzałym i w pełni autentycznym, na bazie moralności ufundowanej na wyznawanej wierze w Jezusa Chrystusa. Książka ta wyjaśnia bowiem, czym jest moralność chrześcijańska i jaka jest jej rola w formowaniu człowieka jako *nowego stworzenia*. Oprócz tych walorów publikacja posiada jeszcze inną wartość poznawczo-pragmatyczną. Autor nie bez powodu konfrontuje, często ostro, naukę Jana Pawła II z laicką wizją człowieka i świata, chce bowiem, aby ukazanie owej specyfiki wierzących w Chrystusa, jak sam powiada we *Wstępie*, stało się *pomocą w polemice ze współczesnymi nurtami liberalistyczno-indywidualistycznymi i promowanymi przez nie postawami, które niejednokrotnie prowadzą do nihilizmu, beznadziejności i absurdu. Podjęte zagadnienie pośrednio posłużyć może ujawnieniu prawdy o człowieku, jego przeznaczeniu, sensie i celu życia, a nade wszystko o jego transcendentnym wymiarze moralnym i o nadziei, wykraczającej poza doczesność*.

Praca A. Jucewicza została podzielona na trzy rozdziały, odsłaniając trynitarny i historiozbawczy schemat. Pierwszy rozdział *Moralność chrześcijańska w świetle stworzenia* jest teologicznomoralnym opisem dzieła stworzenia przez Boga Ojca, wskazującym na źródło poznania moralności i jej charakter. Człowiek jako *imago Dei* posiada nieutralną i niepowtarzalną godność, ponieważ Bóg stworzył go na Swoje podobieństwo i ze względu na niego samego. Ta prawda wskazuje na transcendentny wymiar moralności, a jej odkrywanie decyduje o podstawach moralności chrześcijańskiej. Moralność specyficznie chrześcijańska posiada także aspekt immanentny, gdyż prawo moralne jest wpisane w naturę człowieka i odczytywane poprzez sumienie będące transcendentno-teonomicznym czynnikiem ludzkiej immanencji. W tym kontekście Autor odwołuje się równocześnie do relacji prawa i wolności w ramach teologicznej zasady słusznej autonomii rzeczy stworzonych, podkreślając, iż papież widzi w moralności chrześcijańskiej formę teonomii uczestniczącej, będącej etyczną symbiozą transcendencji i immanencji w człowieku. Ponadto ks. A. Jucewicz dokonuje analizy relacji prawdy i wolności, z której wynika, iż te dwie kategorie etyczne charakteryzuje nierozzerwalna więź, będąca fundamentem wewnętrznej integralności człowieka. Prawda określa wolność, jest drogą do zrozumienia wolności, zakreśla granice wolności. Ten aspekt wolności jest według Autora na tyle istotny, iż wymaga odrębnego, precyzyjnego określenia i ks. A. Jucewicz tworzy takie pojęcie, proponując termin *aletheiomorficzność wolności*. Miejmy nadzieję, że to określenie wejdzie na trwałe do słownika etyczno-teologicznego i będą go stosować inni filozofowie i teologowie.

Rozdział drugi *Jezus Chrystus normą moralności chrześcijańskiej* poświęcony jest zagadnieniu chrystocentrycznego wymiaru moralności uczniów Chrystusa. Refleksja w rozdziale tym dotyczy trzech aspektów omawianego zagadnienia.

Pierwszy z nich to opis kondycji osoby dotkniętej przez grzech pierworodny na tle Objawienia chrześcijańskiego, która pokazuje, iż działanie człowieka nieodkupionego nie może mieć wymiaru nadprzyrodzonego. Stąd, co jasno podkreśla papież, *grzech i Odkupienie są terminami współzależnymi w dziejach zbawienia*. Człowiek nie jest jednak pozostawiony sam sobie, gdyż dana jest mu droga wyjścia z niemocy grzechu. Tą drogą jest Chrystus, który odnawia człowieka, ocala go. Odkupienie człowieka przez śmierć krzyżową przynosi przebaczenie i wyzwolenie go. Człowiek staje się *nowym stworzeniem według słów św. Pawła: jeżeli więc ktoś pozostaje w Chrystusie, jest nowym stworzeniem. To, co dawne, minęło, a oto wszystko stało się nowe. Wszystko zaś pochodzi od Boga* (2 Kor 5,17–18). Dlatego w nauczaniu papieża, co podkreśla Autor, elementem specyfiki moralności chrześcijańskiej będzie prawda o przeobstwieńcu człowieka w Jezusie Chrystusie i naśladowanie Odkupiciela. Oba te faktory stanowią bowiem centralny i niezbywalny fundament życia chrześcijańskiego, które nie jest tylko spekulatywną propozycją, lecz konkretną, całościową egzystencją chrześcijańską czerpiącą swoje uzasadnienie i celowość z Osoby Jezusa Chrystusa. Dlatego jak słusznie zauważa ks. A. Jucewicz: wiara jako odpowiedź Jezusowi Chrystusowi jest drogą moralności chrześcijańskiej. Wiara, mając charakter responsoryczny, jest właśnie odpowiedzią na wezwanie zawierzenia Bogu i Jego Słowu, odpowiedzią całościową, posiadającą swe implikacje w życiu moralnym. Chrześcijanin więc osiąga pewność swej egzystencji, otrzymuje siłę do realizacji Kazania na Górze, żyje nadzieją i potrafi znosić przeciwności i cierpienia swego życia, gdyż ma perspektywę wypełnienia swej egzystencji w eschatologicznym spotkaniu z Chrystusem. *Prawdziwe doświadczenie wiary — pisze Autor — burzy bowiem wszelkie bariery, sztuczne enklawy, mury, i otwiera człowieka na swych bliźnich, na świat stworzony, w pełnym poszanowaniu prawdy o tych wartościach. Wiara jest ostatecznym potwierdzeniem ogólnoludzkiego doświadczenia miłości i związanego z nim ryzyka. Skłania chrześcijanina, aby od miłości kierowanej pragnieniem własnego szczęścia (miłość-potrzeba) umiał przechodzić do miłości jako daru, czyli do miłości agape, która charakteryzuje się wymiarem kenotycznym — właściwym moralności chrześcijańskiej.*

Kolejnym aspektem rozważań, dotyczących chrystocentrycznego charakteru moralności chrześcijańskiej, jest jej paschalny wymiar. Misterium Paschalne Jezusa Chrystusa jest bowiem ontycznym źródłem moralności chrześcijańskiej. Człowiek doświadcza potrzeby Paschy jako konsekwencji upadku, własnej kruchości, słabości, niewystarczalności. Gdyby ludzie mogli przewyciężyć w sobie śmierć, to cierpienie, śmierć i Zmartwychwstanie Chrystusa nie byłyby im potrzebne. Tymczasem jednak człowiek, przeżywając swą niemoc, dostrzega, że sam zbawić się nie może, że Zbawienie może pochodzić jedynie od Boga, że jest ono darem. Ten dar z kolei obliuguje do realizacji czynków godnych tego daru. Dlatego papież napisze: *Pełny obraz zbawczego wyzwolenia człowieka zawiera w sobie głęboką świadomość daru Boga w Chrystusowym krzyżu i zmartwychwstaniu odkupieńczym, a równocześnie odpowiedzialności za ten dar: świadomość zobowiązań natury duchowej i moralnej. Dotykamy tutaj zarazem niejako samych korzeni „etosu Odkupienia”*. Człowiek więc przemieniony przez Chrystusa zostaje niejako wszczepiony w Jego życie, jego byt zostaje, jak pisze Autor, *uchrystusowiony*, co

powoduje, że życie moralne człowieka zanurza się w Boskiej naturze, w dynamicznym i personalistycznym odniesieniu do Zbawcy. Życie nowego człowieka jest życiem samego Chrystusa, gdyż wyraża się poprzez miłość nadprzyrodzoną i kenotyczną, miłość w wymiarze Chrystusowego Krzyża.

Ostatni dział refleksji na temat specyfiki moralności chrześcijańskiej ks. A. Jucewicz poświęca Duchowi Świętemu, który jest źródłem dynamiki tejże moralności. Duch Uświęciiciel wspomaga wierzącego poprzez porzucenie grzesznego stylu życia i wejścia na drogę nawrócenia i pokuty. W aspekcie antropologii pneumatohagijnej człowiek otrzymuje więc pełne zrozumienie czym jest grzech i równocześnie doznaje umocnienia w postanowieniu nawrócenia się i poprawy. W aspekcie etyki pneumatohagijnej zaś, wierzący dzięki Duchowi Świętemu nie tylko poznaje wymagania Ojca, które stają się jego wewnętrzną inklinacją, ale także otrzymuje siłę duchową i moc do ich realizacji. Duch Święty wprowadza więc w nowe, dojrzałe życie w pełni chrześcijańskie, stając się tym samym znakiem owej specyfiki moralności chrześcijańskiej.

Reasumując należy stwierdzić, że w świetle analizy podjętego tematu, *proprium* moralności chrześcijańskiej jest przede wszystkim pochodną wiary, a więc ma charakter duchowy, głęboko zakorzeniony w ontycznej strukturze człowieka. Z nauki papieskiej ks. A. Jucewicz wydobywa ową prawdę o orędziu zbawienia Jezusa Chrystusa, którego Wcielenie i Odkupienie nadało nowy sens egzystencji człowieka. I choć, jak nadmieniałam wyżej, Jan Paweł II nie poświęca żadnego osobnego opracowania temu zagadnieniu, to z Jego nauczania Autor wydobywa te najistotniejsze elementy, które potwierdzają soteriologiczny wymiar życia chrześcijańskiego zanurzonego w trynitarnie i historiozbawcze misterium Chrystusa.

Praca ks. A. Jucewicza zatem, przybliżając chrześcijańską doktrynę moralną tym samym wypełnia lukę w polskiej literaturze teologicznomoralnej w zakresie *proprium* moralności wierzących w Chrystusa, bowiem, o ile mi wiadomo, jest to pierwsza praca w całości poświęcona temu zagadnieniu. Tym niemniej, jak zaznacza sam Autor, problematykę tę ze względu na swą doniosłość i aktualność, zwłaszcza we współczesnym zsekularyzowanym świecie, należałoby poddać jeszcze gruntowniejszej analizie, choćby na tle teologicznomoralnych publikacji po Soborze Watykańskim II, który zachęcał do refleksji i analiz nad istotą moralności chrześcijańskiej, mogących przyczynić się do przywrócenia wciąż naruszanej lub kwestionowanej jedności wiary i moralności.

Zdzisława Kobylńska